

פרשת בהעלותך Bravery to believe in your convictions

הרב זקס – שיג ושיח

במדבר (יא: א-טו)

(א) וַיְהִי הַעַם כַּמִּתְאַנְּנִים רַע בְּאַזְנֵי ה' וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר-בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה: (ב) וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ: (ג) וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא תִּבְעָרָה כִּי-בִעַרָה בָּם אֵשׁ ה': (ד) וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּנוּ תְּאֵנָה וַיִּשָּׁבוּ וַיִּכְפּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֵאָכְלֵנוּ בְּשָׂר: (ה) זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בַּמִּצְרַיִם חֲנָם אֶת הַקִּשּׁוּאִים וְאֶת הָאֲבִטְחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִיּוֹם: (ו) וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ וַיִּבְשָׂה אֵינּוּ כָּל בְּלִתֵּי אֶל־הַמָּן עַיִנֵינוּ: (ז) וְהַמָּן כִּנְרַע־גַּד הוּא וְעַיִנּוּ כַעֲיִן הַבְּדֹלָח: (ח) שָׁטוּ הָעָם וּלְקַטּוּ וּשְׁתָּנוּ בְּרָחִים אוֹ דָּכוּ בַּמִּדְבָּר וּבִשְׁלוּ בַּפְּרוֹר וַעֲשׂוּ אֶת־עֲגוֹת וְהָיָה טַעֲמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן: (ט) וּבִרְדַת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לַיְלָה יָרַד הַמָּן עָלֵינוּ: (י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בִּכְהָ לַמִּשְׁפַּחֹתָיו אִישׁ לִפְתַּח אֹהֶלוֹ וַיִּתְרַאֲף ה' מְאֹד וּבְעַיִנֵי מֹשֶׁה רַע: (יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־ה' לָמָּה הִרְעַתָּ לַעֲבָדֶךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוֹם אֶת־מִשְׁאֵה כְּלֵי־הָעָם הַזֶּה עָלַי: (יב) הָאֲנֹכִי הִרִיתִי אֶת כְּלֵי־הָעָם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדָתִיהוּ כִּי־תֹאמֶר אֵלַי שְׂאֵהוּ בַחֲיִלְךָ פֶּאֶשֶׁר יִשָּׂא הָאֱמֶן אֶת־הַיִּזְקָה עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם: (יג) מֵאִינּוּ לִי בְּשָׂר לָתֵת לְכֵלֵי־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְקָו עָלַי לֵאמֹר תִּנְהַלְנוּ בְּשָׂר וְנֹאכְלָה: (יד) לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי לְשַׂאת אֶת־כְּלֵי־הָעָם הַזֶּה כִּי כִבֵּד מִמֶּנִּי: (טו) וְאִם־כִּכְהוּ אֶת־עֲשֵׂה לִי הֲרֹגֵנִי בְּאֵי הָרֹג אִם־מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל־אֶרְאָה בְּרַעְיִתִּי:

הנהגת הציבור אף פעם אינה משימה קלה; הנהגת ציבור יהודי אף קשה יותר; הנהגת רוחנית קשה מכולן. מנהיגים מפגינים בפומבי חזות רוגעת ונינוחה, אופטימית ועליזה. אבל מאחורי המסכה מתרגשות גם עלינו, מנהיגי הציבור, סערת נפש – כשאנו קולטים, שוב ושוב, כמה עמוקים הם השסעים בין הבריות, כמה סבוכות הן הבעיות, וכמה דק הקרח שאנחנו עומדים עליו. אולי לכל אדם יש רגעים כאלה בחייו: כשהוא יודע איפה הוא, ויודע איפה הוא רוצה להיות, אבל איננו רואה שום דרך המובילה מכאן לשם. ואז הוא רואה רק את הדרך היורדת אל הייאוש.

בכל פעם שהרגשתי כך, שבתי וזכרתי ברגע צורב בפרשתנו, רגע שמשה הגיע בו אל הדיוטה התחתונה במנהיגותו. הגורם המחולל היא פעוט לכאורה. העם עסק בפעילות החביבה עליו: תלונות על אוכל. בנוסטלגיה שכולה הונאה עצמית העלו בני ישראל זיכרונות מתוקים על הדגים שאכלו במצרים, על הקישואים והאבטיחים והבצל והשום. מכונות השוט של עבודת הפרך התפוגגה לה מן הזיכרון. נשארו רק חוויות קוליבריות. חרון אפו של ה' יצא על כך, ואין זה פלא. אבל משה, חרון אפו יצא מכלל חרון אף והגיע לכדי התמוטטות רגשית ממש.

21

דבריו של מרע"ה משמשים כקו האדום התחתון בסרגל המודד את מפלס הייאוש. יש משהו מחזק בידיעה שהמנהיג היהודי הגדול בהיסטוריה חווה עומק כזה של אפלה. אפשר ללמוד ממנה שאם אתה חש כישלון אין הפירוש שנכשלת; פירוש הדבר רק שעדיין לא הצלחת. ועל אחת כו"כ, תחושת כישלון אין משמעה שאתה כישלון. להפך: כישלונות באים למי שמסתכן – והנכונות להסתכן נדרשת מכל מי שרוצה להוביל לעולם טוב יותר, אפילו אם אינך הולך בגדלות. תחושת כישלון היא סימן שניסית והסתכנת. מפליא לראות כיצד התנ"ך מתעד את לילות הנפש האפלים הללו בחייהם של כמה מגדולי שגיבורי הרוח. הוא נוצר לדורות את קריאת המצוקה של דוד המלך, "אלי אלי למה עזבתני?" (תהילים כב:ב). כמה מן האדירים במזמורי תהילים נובעים מהמחוזות הרגשיים הללו. "ממעמקים קראתיך ה'" (תהילים קל:א) וכו' משה גם לא היה היחיד ששאל את נפשו למות. אליהו, לאחר ניצחונו הגדול ביותר, הניצחון של נביאי הבעל על הר הכרמל, מסר לו שליח בשם המלכה איזבל שהיא מתכננת להרוג אותו. למשמע הדברים אליהו ברח למדבר "וישאל את נפשו למות" (מלכים א' יט:ד).

ירמיהו כמו כן – אנשים אינם אוהבים את מי שמביא להם בשורות רעות. זה היה תפקידו של ירמיהו באחרית ימי בית ראשון – והבשורות היו מייסרות במידה חסרת תקדים. ירמיהו היה משוכנע שמרידה בבבלים תוביל לאסון, והתריע על כך באוזני מלכים ושרים. אלא שבירושלים של אותם ימים פעלו במשנה מרץ גם נביאי שקר שסיברו את אוזני העם בבשורות שווא של "שלום שלום" כשהאמת היא ש"אין שלום" (ירמיהו ו:יד; ח:יא). ירמיהו גודף, הושפל, נכלא ועונה, ולא רחוק היה שייהרג. מפיו פרצו אז דברי ייאוש קשים מאין כמוהם.

הסיפורים הללו טומנים בחובם תובנה עמוקה. אמונת ישראל איננה מתכון לאושר ונחת. היא אינה מבטיחה מנוס מכאבי לב ומכאבי ראש. אין היא סוללת דרך נירוואנה, המכבה את אש הרגש באמצעות כיבוי העצמי.

למה? כי היהדות היא דתם של המבקשים לשנות את העולם. זוהי מן התופעות החריגות ביותר בתולדות האנושות. רוב הדתות עניינן קבלת העולם כפי שהוא. היהדות היא מחאה נגד העולם שישנו, בשם העולם שראוי שיהיה. להיות יהודי פירושו לנסות לטבוע חותם, לשנות לטובה את חייהם של אנשים, לרפא משהו מן הצלקות שבעולמנו השבור. הצרה היא שאנשים אינם אוהבים שינוי. ועל כן מה מרים היו חייהם של האנשים שניסו לשנות: משה, דוד, אליהו, וירמיהו.

משה נשלח לעזור לבניי ישראל לכוונן חברה שתהיה היפוכה של מצרים: חברה שתשחרר במקום לדכא, חברה שתכבד במקום לשעבד. הוא ניסה לעזור להם להשתנות, וזה הדבר שהיה קשה להם כל כך, וגרם להם להגיב בזיכרונות אבסורד קסומים מפיתום ורעמסס – הדגים והקישואים וכל השאר. משה גילה שיותר מכפי שקשה להוציא את בני ישראל ממצרים, קשה להוציא את מצרים מבני ישראל!

כך גם אליהו, שניסה לגרום לעם להפסיק לתור אחר האלים של השכנים ולסגוד לכל אל אפשרי חוץ מאלוקיהם שלהם. כן אצל דוד, שניסה להפוך קונפדרציית שבטים רופפת לאומה מאוחדת, וכך אצל ירמיהו, שניסה להכניס לפוליטיקה כנות, גם כשפירוש הדבר היה לשאת בשורות רעות.....

וכך גם אנחנו.....

שופטים פרק יא

(יב) וישלח יפתח מלאכים אל-מלך בני-עמון לאמר מה-לי ולך כי-באת אלי להלחם בארצתי: (יג) ויאמר מלך בני-עמון אל-מלאכי יפתח כי-לקח ישראל את-ארצי בעלותי ממצרים מארצו ועד-היבק ועד-הירדן ועתה השיבה אתהו בשלום: (יד) ויוסף עוד יפתח וישלח מלאכים אל-מלך בני עמון: (טו) ויאמר לו פה אמר יפתח לא-לקח ישראל את-ארצי מואב ואת-ארצי בני עמון: (טז) כי בעלותם ממצרים וילך ישראל במדבר עד-ים-סוף ויבא קדשה: (יז) וישלח ישראל מלאכים אל-מלך אדום לאמר אעברה-גא בארצה ולא שמע מלך אדום וגם אל-מלך מואב שלח ולא אבה וישב ישראל בקדש: (יח) וילך במדבר ויבא את-ארצי אדום ואת-ארצי מואב ויבא ממזרח-שמש לארצי מואב ויחגורו בעבר ארצו ולא באל בגבול מואב כי ארצו גבול מואב: (יט) וישלח ישראל מלאכים אל-סיחון מלך-האמרי מלך חשבון ויאמר לו ישראל נעברה-גא בארצה עד-מקומי: (כ) ולא-האמין סיחון את-ישראל עבר בגבולו ויאסף סיחון את-כל-עמו ויחגורו בנהצה וילחם עם-ישראל: (כא) וימתו ה' אלוקי-ישראל את-סיחון ואת-כל-עמו בגד ישראל ויבסו ויירש ישראל את כל-ארצי האמרי יושב הארצי הקיאה: (כב) ויירשו את כל-גבול האמרי מארצו ועד-היבק ומד-המדבר ועד-הירדן: (כג) ועתה ה' אלוקי ישראל הוריש את-האמרי מפני עמו ישראל ואתה תירשנו: (כד) הלא את אשר יורישך קמוש אלקיך אותו תירש ואת כל-אשר הוריש יקנה אלקינו מפנינו אותו נירש: (כה) ועתה הטוב טוב אתה מבקל בן-צפור מלך מואב הרוב רב עם-ישראל אם-גלחם גלחם גם: (כו) בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה ובערעור הרוב רב עם-ישראל אשר עלי-ידי ארצו שלש מאות שנה ומדוע לא-הצלחתם בעת ובבנותיה ובכל-הערים אשר עלי-ידי ארצו עשה אתי רעה להלחם בי ישפט ה' השפט היום הקיאה: (כז) ואגבי לא-תטאתי לך ואתה עשה אתי רעה להלחם בי ישפט ה' השפט היום בין בני ישראל ובין בני עמון: (כח) ולא שמע מלך בני עמון אל-דברי יפתח אשר שלח אליו:

רב זקס המשך

נסו לשנות מסלולים של אנשים הנמצאים בדרך להרס עצמי, והם ישברו את לבכם. הם יתרגזו; הם ינסו להרוג את השליח; הם יאשימו אתכם שהפרעתם להם לישון. אבל להיות יהודי פירושו ללכת נגד הזרם. אתם יכולים להתייאש; אבל אתם גם יכולים לראות את המצבים האלה כמבחני אופי.